

GAT

GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM

Schmidt Péter: Minőségi indikátorok szerepe a hazai védőoltási rendszer elmúlt negyedszázados történetében

Limpók Valéria: „Race to the bottom”, avagy eltűnhet-e a társasági adó az Európai Unió államaiban?

Uglyai György: Személyzeti marketing a hazai vállalatok gyakorlatában

Lentner Csaba–Tóth Gergely–Polyák Imre: A bankfúziók gazdaságélénkítőhatása Magyarországon

Kiss Éva: Külföldi tőkeáramlások és az ipar területi struktúrája

Liska Szilárd: Privatizáció, avagy a lehetőségek eladása

Bartus Sándor Tamás: Magyarország gazdasága az adóbevételek tükrében

Karner Cecília: Az egészségügy és a civil szektor kapcsolata empirikus vizsgálat

Józsa Gábor: Hogyan változik az onkológiai kezelések költsége?

Prugberger Tamás: A jog működését behatároló korlátok a globalizált társadalompolitika belső és külsőviszonyai között

Szlávitay Ágnes: A Vajdaság munkaerő-piaci helyzete a nyilvántartási adatok és a magyar fiatalok meglátásai alapján

Almásy Ljudmila: A külföldi tőke Ukrajna bankrendszerében

Tudományosfolyóirat-ajánlás: Polgári Szemle

2005/2

Társadalomtudományi folyóirat

A szerkesztőbizottság elnöke:

Prof. Dr. habil. Gidai Erzsébet DSc
alapító dékán, egyetemi tanár

A szerkesztőbizottság titkára:

Prof. Dr. habil. Schmidt Péter CSc
c. egyetemi tanár, alpolgármester

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Dézsy József CSc egyetemi tanár (Bécs),
Prof. Dr. emer. Fehér János DSc egyetemi tanár,
Dr. habil. Lentner Csaba CSc int. ig. egyetemi docens

Megjelenik félévente

GT

A tördelés Takács Eszter munkája.
A nyomtatás 2006 júniusában készült.

Felelős kiadó: Dr. Gidai Erzsébet

Kiadja:

Egészséges Nemzedékért Alapítvány
9024 Győr, Szent Imre u. 26.

mary@gyor-ph.hu
drlentner@ktk.nyme.hu
praxismed@externet.hu

ISSN 0865 7823

Tartalom:

GAZDASÁG.....	7
<i>Schmidt Péter:</i> Minőségi indikátorok szerepe a hazai védőoltási rendszer elmúlt negyedszázados történetében.....	7
<i>Limpók Valéria:</i> „Race to the bottom”, avagy eltűnhet-e a társasági adó az Európai Unió államaiban?	34
<i>Uglyai György:</i> Személyzeti marketing a hazai vállalatok gyakorlatában	49
<i>Lentner Csaba–Tóth Gergely–Polyák Imre:</i> A bankfúziók gazdaságélénkítőhatása Magyarországon.....	64
<i>Kiss Éva:</i> Külföldi tőkeáramlások és az ipar területi struktúrája	78
<i>Liska Szilárd:</i> Privatizáció, avagy a lehetőségek eladása	95
<i>Bartus Sándor Tamás:</i> Magyarország gazdasága az adóbevételek tükrében	111
TÁRSADALOM ÉS POLITIKA	124
<i>Karner Cecília:</i> Az egészségügy és a civil szektor kapcsolata empirikus vizsgálatral	124
<i>Józsa Gábor:</i> Hogyan változik az onkológiai kezelések költsége?	140
<i>Prugberger Tamás:</i> A jog működését behatároló korlátok a globalizált társadalmpolitika belsőés külsőviszonyai között	158
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	179
<i>Szlávitzy Ágnes:</i> A Vajdaság munkaerő-piaci helyzete a nyilvántartási adatok és a magyar fiatalok meglátásai alapján	179
<i>Almásy Ljudmila:</i> A külföldi tőke Ukrajna bankrendszerében	220
<i>Tudományosfolyóirat-ajánlás: Polgári Szemle</i>	<i>227</i>

Lentner Csaba–Tóth Gergely–Polyák Imre

A bankfúziók gazdaságélénkítő hatása Magyarországon

Modern pénzügyi piac létrejötte

A XX. század végén a felgyorsult globalizáció igényelte a tőkék koncentrációját. Ennek következményeként jelentek meg a bankfúziók. A soha nem látott méreteket öltő fejlődés következtében lényeges változások zajlottak le a társadalmi, gazdasági és technológiai szektorban. Ezt már a „hagyományos” banki szolgáltatásokat nyújtó pénzügyintézetek egyre nehezebben tudták követni az előírt prudens működés és a kívánt jövedelmezőségi szint mellett. A globalizáció egyre inkább megköveteli a nemzetközi együttműködést, hosszú távon sikeres és stabil pénzügyi szolgáltatók napjainkban a leghatékonyabban az M&A-nek hatására jöhetnek létre. A felgyorsult világban a nagyméretű cégek sem engedhetik meg maguknak, hogy lemondjanak a folyamatos fúziókról, akvizíciókról. Így van ezzel Magyarországon az OTP is, amely már további négy országban rendelkezik leányvállalattal. Igyekeznek a régióban vezető szerepet betölteni, és ehhez a felhalmozódott saját forrás mellett kölcsöntőkét is igénybe vesznek. E nélkül ugyanis meg lehetőségen lassú és nehézkes lenne a fejlődés. A fúziók általi méretnövekedés nemcsak biztonságos működést jelent, hanem hozzájárul a régióon belüli kedvezőbb pozíció megszerzéséhez is. Az univerzálódás és az „óriáscéggé” válás jelentős működésbeli költségcsökkentést, szinergiahatásokat idéz elő, mely tovább fokozza a hatékonyságot. A magyar pénzügyi szektort is jelentősen átstrukturáló folyamatok a rendszerváltást követő időszakban – a nemzetközi folyamatokkal összhangban – kezdett lendületbe jönni. Igaz, mi jóval fejletlenebb és tapasztalatlanabb környezetből indultunk.

A rendszerváltást követően Magyarország gazdasága közel két évtized alatt jutott el a szocialista tervgazdaságból a piacgazdaság fejlett intézményrendszerébe. A következő pontokban összefoglaljuk azt a

fejlődési ívet, ami a pénzügyi piaci struktúra átalakítását írja le Magyarországon:

- A folyamat elején egyszintű bankrendszer van, melyben a központi bank jut domináns szerephez, bár működnek más bankok is, amelyek azonban speciális ügyfélkörrel rendelkeznek (Pl. Magyar Külkereskedelmi Bank).
- Az átalakulás végére kialakul a modern pénzügyi piaci struktúra.
- A bankok sok esetben a rendszerváltozást követő gazdasági stabilizáció kárvallottjainak bizonyulnak, hiszen – többségükben sokáig állami kézben maradván – nincs meg a lehetőségük a nyereség visszatartására a prudenciális kötelezettségek betartása érdekében, a tulajdonos állam leföli a keletkező profitot.
- A létrejövő bankok komoly prudenciális veszélyeket rejtenek, a konszolidáció periódusa az 1990-es évek közepéig tart. Több esetben hozzák rendbe a bank követelésstruktúráját és tőkeszerkezetét, a szabályozottság és a felügyelet megerősítése mellett.
- A rendszerváltozás évében megindul egy vállalat alapítási láz, mely igényelte volna a hitelexpanziót. Mindez azonban alapvetően restriktív környezetben zajlott le, hiszen a bankok rossz követelésstruktúrájuk következtében visszafogták hitelezési tevékenységüket.
- A bankok megszilárdítása után kerül sor a privatizálásukra, melyben szinte kizárólag a külföldi tőke vett részt.
- A nemzetközi környezetbe beilleszkedő pénzintézetek elmozdulnak a koncentráció irányába. A nagyobb tőkeerő kedvez a nemzetközi tőkeáramlásnak, ugyanakkor a kisebb vállalkozások részére megnehezíti a hitelhez jutást. (Nagyobb szerep hárul az államra a kis- és középvállalkozások hiteligényének kielégítésében.)
- A koncentráció emelkedésével erősödik a piaci verseny, a bankok minden országban elmozdulnak a nagyobb fajlagos költségű lakossági hitelezés felé.

A magyar pénzügyi szektor átalakítása

A magyar kétszintű bankrendszer az egyik legkorábbi a térségben. Egyedi és rendkívüli módon a CIB bank már 1979-óta jelen van hazánkban, 1994-ig mint off-shore cég működött. De ettől eltekintve a

politikai döntés a bankrendszer átalakítására csak 1984-ben született meg. Első lépésként létrehozták az Általános Vállalkozási Bankot, majd, következő lépésben létrejöttek az első vegyes tulajdonú pénzügyintézetek, a Citybank Budapest és az Unicbank. 1987. január 1-én – két éves előkészítő munkát követően – megtörtént az átállás, amikor a jegybank hitelgazgatóságaiból, a budapesti intézetből és az Állami Fejlesztési Bank egy részéből létrejöttek az első kereskedelmi bankok (Magyar Hitelbank, Országos Kereskedelmi és Hitelbank és a Budapest Bank). A magyar bankrendszerben nem történt meg az a liberalizáció, mint Lengyelországban vagy Csehországban, nem jelentek meg tömegesen magánbankok a magyar pénzügy piacon. A bankrendszer konszolidálása három lépésben zajlott, első lépésben került sor a hitelkonszolidációra, melynek során a bank eszköz-szerkezete módosult, a rossz hitelek helyett az állam konszolidációs kötvényeket bocsátott ki. Második lépésben történt az adókonszolidáció, amikor 12 állami vállalat terheit az állam megvásárolta a pénzügyintézetektől, ezzel is tisztítva azok portfólióját. A harmadik lépésben – a bankkonszolidáció keretében – az állam pótlólagos tőkével segítette a pénzügyintézeteket, ezzel a forrásszerkezetüket javította.

Magyarországon a privatizáció eleve a külföldi tőkére apellált, ennek megfelelően a bankokat is külföldi tulajdonba adták. Első lépésben a Budapest Bank, majd a Magyar Hitelbank és a Kereskedelmi és Hitelbank került privatizálásra.

Bankfúziók Magyarországon

Az elmúlt évtizedben a közép-kelet-európai térség országaiban – így hazánkban is – az üzleti és pénzügyi életben egyre elterjedtebbé váltak a fúziók. A bankok összeolvadása, felvásárlása a figyelem középpontjába a térség országainak az Európai Unióhoz való csatlakozásának lehetőségekor kezdett kerülni. A folyamatot elősegítette az óriási méreteket öltött technológiai fejlődés, a magas beruházási szükséglet, a világméretű – határokon, kontinenseken átívelő – cégcsoportok létrejötte. A globalizációval összességében nagyon szoros kapcsolat fedezhető fel. Magyarország integrálódása a nemzetközi pénzügyi rendszerekbe egyben azt is jelentette, hogy a nemzetközi folyamatok részeseivé váltunk. A pénzügyi szektort érintő összeolvadások számukat te-

kintve nem tartoznak a legnagyobbak közé, a volumenük tekintetében viszont megelőzik a különböző szektorokat. A tanulmány további részében a fúziók rövid elméleti áttekintését követően az kerül elemzésre, hogy a hazánkban lezajlott fúziók mögött milyen indokok álltak, hogyan változott a vállalatok értéke, és ebből hogyan profitált az országunk gazdasága, üzleti szférája és lakossága.

Pár szó az M&A-ról

A felvásárlásokat kezdeményezők alapvető célja, hogy növeljék vagyონukat a tőkebefektetés által. A fúziók esetében a fő kérdést mindig az jelenti, hogy miért ér többet egy vállalat, mint a kettő külön-külön. Az egyik legfőbb ok a szinergiahatások közös kiaknázása, mely jelentős költségcsökkentő hatással is bírhat.

A felvásárlást előidéző okok általában a következők:

- méretgazdaságosság,
- kockázat diverzifikáció,
- fiókhálózat \leftrightarrow értékesítési hálózat megszerzése,
- piaci részesedés növelése \leftrightarrow ügyfélkör megszerzése,
- technológiák integrálhatósága,
- üzletágak és szektorok (pl. pénzügyi-befektetési-biztosítási szektor által nyújtott szolgáltatások egy intézmény keretein belül) egyesíthetősége,
- hatékonyság-növelés lehetősége,
- versenyben maradás feltétele.

Fúziós helyzet Magyarországon

A rendszerváltást követően jellemzővé vált, hogy az olcsó és szakképzett munkaerő miatt a fejlett nyugati cégek áthelyezték a tevékenységük költség és munkaigényes részét régióinkba. A tőke intenzív beáramlásához hozzájárult a liberalizáció és a hatalmas méreteket öltött privatizáció is. A közép-európai cégfelvásárlások és egyesülések piaci értéke rendkívül dinamikusán nőtt, pár év alatt megtöbbszöröződött a befektetett tőke értéke. Ezt a ritka profitszerzési lehetőséget meglátva lépett be a térség piacára több nemzetközi intézményi befektető is. Ezt vagy felvásárlással, vagy „zöldmezős” beruházással tették meg. Ezzel

¹ Mergers and Acquisitions (Fúziók és akvizíciók)

együtt járt a térségben a bankszektor koncentrációjának csökkenése. A koncentráció hazánkban azonban még így sem éri el a fejlett országok kedvező szintjét.

A nemzetközi szinten is tapasztalható konszolidációs folyamatoknak szerves részét képezik a bankfúziók és -felvásárlások. Ez a folyamat a közép-európai térségben a 90-es évek második felétől figyelhető meg. A fúziós tevékenységek sok esetben irányultak a szektorok (a bank-, a biztosítási- és a befektetési szektorok) közötti együttműködés kihasználására. Napjainkban a fúziók célja sok esetben olyan pénzügyi konglomerátum létrejötte, melyben az ügyfelek számára integrált szolgáltatásokat tudnak nyújtani. Ezek szignifikánsan növelik a bankrendszer koncentrációját. Egyre jellemzőbbek a határon átívelő felvásárlások is, régióinkban a legaktívabb felvásárlók közé tartozik a Magyarországon bejegyzett OTP. A bankok azonban először az országon belüli diverzifikációs lehetőségeket keresik és próbálják kihasználni.

A nemzetközi tapasztalatok eltérőek a fúziók által létrejött konglomerátumok hatékonyságát és gazdasági hatásukat illetően. Az amerikai tapasztalatok² szerint a nagyobb bankok a fúziók hatására hatékonyabbak a kisebb társaiknál. Az európai tapasztalatok azonban már egy óvatosabb képet vázolnak fel. Azt mutatják, hogy az univerzális bankok (pl. bankbiztosítók) hatékonyabbak a specializált bankoknál. Az univerzális bankoknál azonban nem a méret, hanem a szolgáltatások sokszínűsége jelenti a fő vonzerőt. A specializált bankoknál már Európában is nagyobb hatékonysággal jár a nagyobb méret.

A Magyarországon bekövetkezett³ fúziók nagyrészt az állami privatizáció következtében jöttek létre. Ilyen például a Merkantil Bank – OTP illetve a Postabank – Erste Bank egyesülése. A fúziók okaként elsősorban a piaci verseny erősödése jelölhető meg. A verseny fokozódása a bankoktól kikényszeríti a méret- és tevékenységgazdaságosság adta lehetőségek minél teljesebb kiaknázását. Ez csak felvásárlásokkal és összeolvadásokkal lehetséges. Ezek következtében nő a bankok piaci részesedése, csökkennek a költségeik, szélesebb termékkálát és szol-

² Berger et al. (1999)

³ Lublőy Ágnes: Magyarországi bankfúziók és a bankszektor jövője (Vezetéstudomány: XXXVI. évf. 2005. 3. szám)

gáltatást tudnak nyújtani, illetve fokozódhat a növekedési ütem, melynek következtében egyre jelentősebb piaci szereplővé válhatnak. A koncentrációs folyamatok azonban Magyarországon ellentétes hatást váltanak ki a bankfúziók esetében, mint a gazdaság többi szektorában, illetve más országokban. Az összeolvadások hatására hazánkban a verseny gyengítése helyett a pénzügyi szektorban kiegyenlítettebbé válik a struktúra, ami erősíti a versenyt, és így további fúziókat eredményezhet.

A magyar bankszektorban eddig bekövetkezett fúziók a következők:

- Kereskedelmi és Hitelbank – IBUSZ Bank (1996)
- Agrobank – Mezőbank (1996)
- ING Bank – Dunabank (1996)
- Merkantil Bank – OTP (1996)
- Corvinbank – Konzumbank (1997)
- ABN-Amro Magyarország – Magyar Hitel Bank (1998)
- Pénzügyi Központ – Polgári Bank (1998)
- Citibank – Európai Kereskedelmi Bank (1999)
- Citibank – ING Bank lakossági üzletága (2000)
- Kereskedelmi és Hitelbank – ABN-Amro (2000)
- Postabank – Pénzügyi Központ (2001)
- BA-CA – HypoVereinsbank (2001)
- Erste Bank-Postabank (2002)

A 2001-ben létrejött BA-CA–Hypo Vereinsbank fúziója volt az első olyan egyesülés, ami külföldi indíttatású volt. Magyarországon két bank leányvállalattal rendelkezett, a fúzió tényét az anyavállalatok székhelyén döntötték el. Így az összes olyan országban egyesülnie kellett a két banknak, ahol leányvállalattal rendelkeztek.

Fúziók gazdasági hatásai

A bankfúziók gazdasági hatásának kérdése különösen aktuális, hiszen egyre gyakrabban jelenti be valamelyik nemzetközi kereskedelmi bank más bankhoz való csatlakozási szándékát. Nem rég olvashattunk a Credit Lyonnais SA részvényeinek felvásárlásáról. Júniusban az olasz Unicredito Bank és a HVB Bank döntött az egyesülésről. Hazánkban azonban a legnagyobb volumenű a közelmúltban lezárult Erste Bank – Postabank egyesülés volt.

Látható, hogy megnőtt az érdeklődés a térség államainak pénzügyi piacán működő pénzügyi szolgáltatók tulajdonrészei iránt, azt lehet mondani, hogy a kereskedelmi bankok nemzetközi egyesülései általános tendenciát mutatnak. Kissé távolabbra tekintve, az amerikai Merrill Lynch befektetési bank egyesülési szándékáról értesülhettünk, melynek során egy befektetési banki szövetség jönne létre, az UFJ Bankhoz való csatlakozással. A banki fúziók tehát a pénzpiacok globalizációja felé mozdultak, amelybe a térség kereskedelmi bankjai is bekapcsolódtak. A bankkonszolidációk nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a régió a pénzügyi szolgáltatások tekintetében egyre magasabb szintre jusson. A pénzügyi szolgáltatások színvonala, mélysége szoros összefüggésben van a gazdasági növekedéssel. Ezért a posztkommunista országoknak – köztük Magyarországnak is – első teendői között kellett hogy szerepeljen a bankrendszer színvonalának és működési környezetének kívánt szintre emelése.

Magyarországon⁴ a GDP növekedésével párhuzamosan megfigyelhető, hogy a pénzügyi szervezetek szolgáltatásai iránti kereslet folyamatosan nő. Hazánkban a teljes pénzügyi szektor hozzájárulása a GDP-hez körülbelül fele akkora, mint Nyugat-Európában. Számszerűsítve Magyarországon ez az arány 4,5% míg a fejlett Nyugat-Európai országokban 8-12% körül mozog.

A pénzügyi szektor lehetőséget teremt a vállalati szférának a kapacitások bővítésére, „felpuhítva” azok költségvetési korlátját, ezzel hat a gazdasági növekedésre. A hitelexpanzió tehát a gazdasági növekedés jelentős tényezője lehet, melyhez azonban megfelelő vállalati beruházási kedvre is szükség van. Ezt a térség profitkilátásai determinálják.

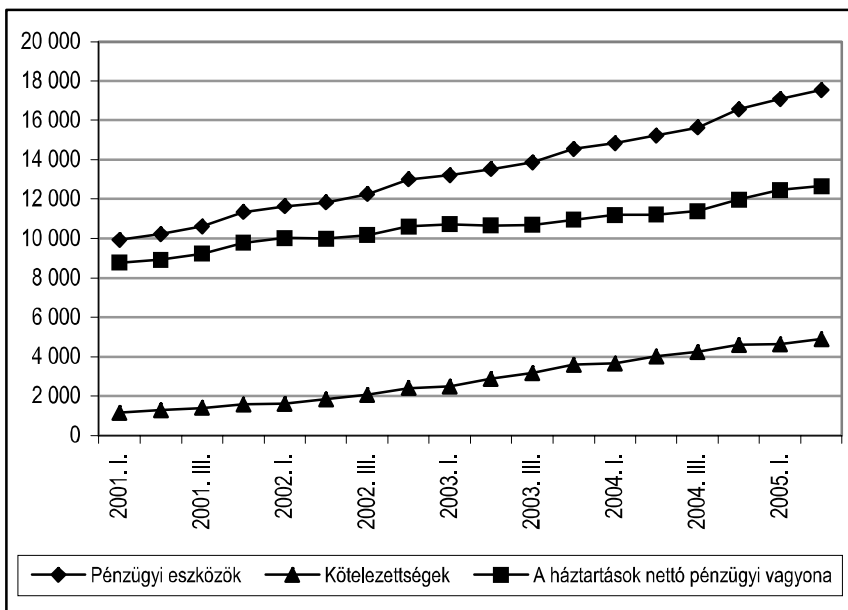
A bankok alapvetően nem a megtakarításokat ösztönző cselekedetekkel járulnak hozzá leghasznosabban a gazdaság növekedéséhez. A banki betétek jelentőségét azonban semmiképpen nem szabad lebecsülni, ezekben a forrásszegény országokban szerepük a makromegtakarításokban alapvető.

A kilencvenes évek vége felé nyugat-európai elemzők még a közép-európai gazdaságok fejletlenségét látták abban a jelenségben, hogy a la-

⁴ Jubloly Ágnes: Magyarországi bankfúziók és a bankszektor jövője (Vezetéstudomány: XXXVI. évf. 2005. 3. szám)

kossági hitelállomány aránya alacsony. A bankfüziók által generált pénzüpiaci erősödéssel egy időben ugyanis megfigyelhető a lakosság irányába ható hitel-kihelyezési boom, amely a keresletet megnöveli, ezzel pótlólagos beruházási kedvet indukál, így konjunkturális hatást gyakorol a gazdaságra. A lakossági hitelállomány megemelkedett, ami miatt viszont sok szakember aggodalmát fejezte ki. A lakossági megtakarítások jelentős visszaesése azonban terheli a fizetési mérleget, már nincs akkora lehetőség az államháztartási hiány belföldi finanszírozására, erre „drágább”, külföldi forrást kell igénybe venni.

Az alábbi ábra a háztartások nettó pénzvagyont, a hitelállományát valamint a pénzügyi eszközeit mutatja az elmúlt öt év során:

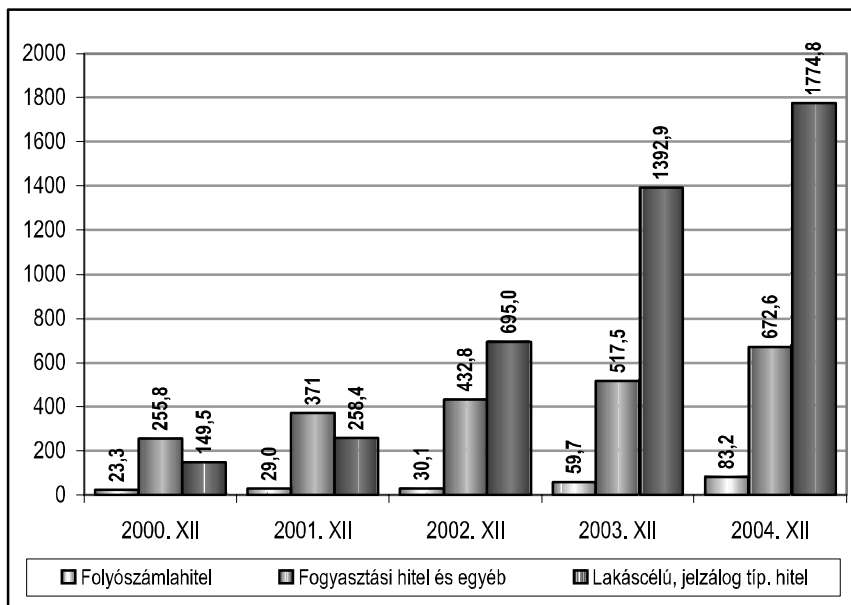
1. ábra: Háztartások nettó pénzügyi vagyona (M forint)

Forrás: KSH jelentések alapján, saját feldolgozás

Látható a nettó pénzügyi vagyon növekedésének 2003. évi megtorpanása, mely a megtakarítási hajlandóság jelentős lecsökkenése miatt következett be. Ebben az időszakban tehát az állami deficit és a vállalati beruházások finanszírozása külföldi forrásból történt, makropénzü-

ügyi szempontból ez káros folyamat előjele lehet. Az ezt követő időszakban szerencsére a lakossági megtakarítások ismét emelkedni kezdtek.

A fúzióknak is köszönhetően fokozódó és egyre kiélezettebb versenyhelyzetben jelentős növekedés ment végbe a lakossági hitelállomány tekintetében. A bankok közvetítő szerepe folyamatosan nő. A GDP-hez mérten a hitelállomány nagysága 1998-as 25,6%-ról 2003-ra végére 43,7%-ra változott. Ez az arány még mindig nagyon alacsony az Unió tagállamaihoz képest, ott ugyanis közel 100% a hitel/GDP arány. Az alábbi ábra mutatja a hitelállomány alakulását 2000-2004 időszakban, a hiteltípusok szerinti megbontásban.

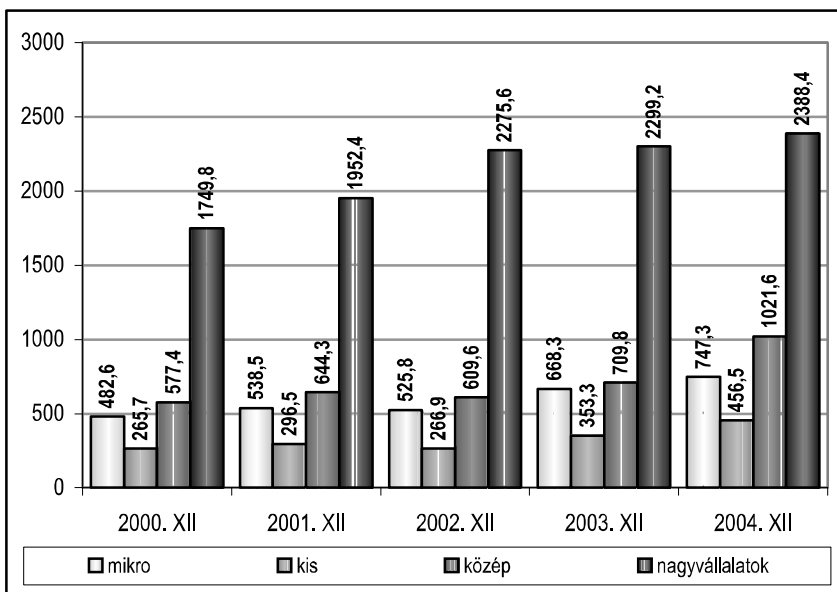
2. ábra: Lakossági hitelkihelyezés (Mrd forint)

Forrás: PSZÁF éves jelentések alapján, saját feldolgozás

Az ábráról leolvasható a lakossági hitelexpanzió, melyet alapvetően a lakáscélú jelzáloghitelek arányának jelentős növekedése okozott. Az utóbbi években folyamatosan nyert teret a devizában történő eladósodás. Már szinte minden szegmensében az életnek megjelentek

ezek a hitelek, melyek a jelenleg erős és viszonylag stabil forint miatt igen népszerűek a lakosság és a kis-középvállalkozások körében. Ez azonban igen nagy kockázatot jelenhet mind a magyar állam, mind az eladósodottak számára. A devizahitelek ereje és egyben kockázata a hosszabb ideje tartósan stabil forintban, a forint hiteleknél lényegesen alacsonyabb kamatokban rejlik. A forint gyengülhet, a külföldi kamatok pedig emelkedhetnek, illetve el is kezdték a jegybankok az óvatos emelést a fokozott inflációs nyomásra hivatkozva.

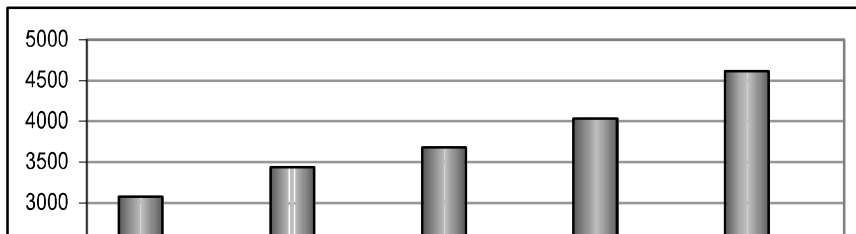
A lakossági hitelnövekedés folyamatát érdemes összevetni a vállalati hitelek alakulásával is. Az alábbi ábra szemlélteti ugyanezen időszakokra vonatkozóan a vállalkozások felé történt hitelkihelyezést, megbontva vállalati méret szerint.

3. ábra: Vállalati hitelkihelyezés alakulása

Forrás: PSZÁF éves jelentések alapján, saját feldolgozás

Itt is látható emelkedés, bár ez a hitelállomány-növekedés nem

olyan nagy arányú, mint a lakosság körében. Ez jelent egyben egyfajta paradigmaváltást a pénzügyi szektor részéről, hiszen a lakossági finanszírozásnak magasabb fajlagos költségei vannak.

4. ábra: A vállalati és a lakossági hitelkihelyezés megoszlása

Forrás: PSZÁF éves jelentések alapján, saját feldolgozás

Érdemes azonban megemlíteni azt a jelenséget is, hogy mind a vállalati, mind a háztartások hitelezése tekintetében a pénzügyi szektornál párhuzamosan megtalálható az alacsonyabb költségű, jelentős hitelminősítő tevékenységgel megelőzött hitelkihelyezés, illetve az azonnali, de ugyanakkor lényegesen magasabb költségű hitel, ezek esetében nem ritka a 40–400%-os teljes hiteldíj-mutató sem. Ez utóbbi hitelek nyilván sokkal kockázatosabbak, ezzel magyarázható a lényegesen magasabb hiteldíj. A magasabb hiteldíjmutatóval nyújtott hitelek esetén sok esetben nem végeznek hitelbírálatot. Ezzel ugyan magasabb kockázatot vállal a bank, de ezt kockázati prémiumként átterheli az adósokra.

Bankfúziók hatása a lakossági megtakarításokra

Az utóbbi két évben lezajlott folyamatos jegybanki kamatcsökkentések hatására a kamatszint 6%-ra csökkent. Ez a banki betétek esetében még alacsonyabb, így már nem jelent olyan jó befektetést a lakosság számára megtakarításainak bankbetétben történő lekötése. Ezért kockázati, költséghatékonysági és leginkább hozamvárás szempontok következtében a bankbetétek és a tőzsdei befektetések helyett egyre népszerűbbek az intézményi befektetők által kínált szolgáltatások. Ide sorolhatóak az életbiztosításokba, unit-linked biztosításokba (befektetési egységhez kötött életbiztosítás), befektetési alapokba illetve a nyugdíjpénztárakba történő befektetések. 2004⁵ folyamán a pénzügyi szektor betétállomány 10,6 százalékos növekedést produkált szemben az intézményi befektetők portfóliónövekedésének 28,8 százalékos értékével. Az M&A során létrejövő konglomerátumok sok esetben tartalmaznak befektetési, biztosítási és banki szolgáltatásokat nyújtó divízi-

⁵ PSZÁF Éves Jelentés, 2004

okat. Így őket nem érinti közvetlenül az egyre erősebb piaci verseny, hiszen a befolyó pénz úgy is az anyavállalat pénztárát erősíti.

Részben a fúziók hatására a piac fokozódó integrációjának és az egyre jobban összemósuló intézménytípusoknak köszönhetően komoly termékverseny alakult ki a lakosság megtakarításainak megnyerése céljából. A verseny a relatíve szűkülő lakossági megtakarításokért folyik. Az erősödő versenynek köszönhetően rendkívül gyors fejlődés figyelhető meg az intézményi befektetők termékei között. Az ügyfelek számára egyre több lehetőség nyílik megtakarításaiknak hosszú távú befektetésére. A termékek egyre átláthatatlanabbá válnak, ami az ügyfelek számára nagyobb vagy csak fél nem ismert kockázatot jelent. A kockázatok mérséklésének céljából, valamint a transzparenssebb működés érdekében felügyeletnek fokozottabban kell képviselni a lakosság érdekeit a megfelelő tájékoztatás érdekében. Ezzel együtt az intézmények kockázata is nő. Az utóbbi időben egyre többen kínálnak hozam- és tőkegarantált befektetéseket, melyek a biztosítótársaságok kiszolgáltatottságát fokozzák a piacon. Érdemes megemlíteni, hogy a hitelintézetekben folyamatosan nő a hitel-betétarány, a betétmegtakarítások pedig folyamatosan csökkennek. Ez egyelőre nem okoz likviditási problémákat, mert a bankok a fellépő hiányt külföldi forrásokkal pótolják. Ez azonban kockázatonövelő tényezőként értékelhető.

Összefoglaló következtetések

A 90-es években a bankrendszerben elindult fúziós és felvásárlási hullám Magyarországon is érezte hatását. A pénzügyi piacok fejlődése egyre inkább a globalizáció felé mozdul, ami jelentős szolgáltatásbővülést és hitelállomány-növekedést indukál a piaci verseny erősödése mellett. A szükségszerűen kibontakozó hitelboom ezekben az országokban nem egyértelműen a megfontolatlan hitelezés, a kínálati oldali hitelexpanzió jele, hanem a gazdasági felzárkózás velejárója is lehet.

A hitelállomány növekedésével a fogyasztási kereslet is jelentősen megemelkedik, ami kedvező konjunkturális hatást teremt. Ez a háztartások körében nyilvánvalóan az életszínvonal emelkedésével is jár, bár magában rejtje az eladósodás veszélyét is, nemzetgazdasági szinten pedig az állami szféra finanszírozását is költségesebbé teheti. Közvetetten például komoly szerepet vállalhat az ingatlanpiac fellendülésében,

nem csak a lakosságnak nyújtott hitelekkel, hanem az önerőből történő beruházásokkal és a beruházóknak nyújtott hitelekkel is a szektor magasba emelésében.

2004 végére 20 csoport jött létre, melynek keretein belül egy-egy hazai anyaszervezet, illetve közös külföldi irányítással összesen 231 szervezet működött. Ez a 20 csoport a pénzügyi szektor által közvetített tőke 84,5%-át reprezentálja. A kedvező tendenciák ellenére a magas csoportkoncentráció miatt nem szabad enyhülnie a felügyelet és a törvényi szabályozás szigorának. A fúzióknak – univerzálódásoknak –, negatív hatásai is vannak, melyek jelentős károkat okozhatnak a térség gazdaságának. Érdemes kiemelni a következő három továbbra sem megoldott veszélyforrást:

1. A szektorális tőkekövetelmény számítási módszerek eltérőek maradtak, nagyrészt az EU direktívák eltérései miatt. Például a biztosítóknál hitelkockázatra csak nagyon egyszerűsített, piaci kockázatokra, pedig semmilyen tőkekövetelmény számítás nincsen. Az EU direktívák harmonizálása az EU Bizottságának is távlati célkitűzése, ennek teljesülése után a hazai viszonyok is javulni fognak.
2. Bank és biztosító összeolvadása számvitelileg és tőkekövetelmény szempontjából (pl. hitelezési és piaci kockázatok összegzése).
3. Csoport szintű kockázatkezelésre nincsenek jogszabályi követelmények, nincs EU direktíva. De a PSZÁF ajánlásaival próbálja átláthatóbbá tenni a működést.

Ezektől eltekintve a fúziók által létrejött konglomerátumoknak köszönhetően Magyarországon kialakult a fejlett pénzügyi szolgáltató szektor. A fejlett bankszektor a stabil gazdaság alapfeltétele. A bankszektor ezekben az országokban igen diszfunkcionálisan működött, nem tudták megfelelően betölteni tőkeallokációs szerepüket. A bankfúziók létrejöttével azonban ez a helyzet is megváltozott és így hozzájárult egy kiszámíthatóbb gazdasági növekedés kialakulásához. Kialakulhatott a prudens, európai direktívákkal összhangban működő törvényi és felügyeleti rendszer. A fúziók által kialakult – főleg külföldi dominanciájú – pénzügyi szektor segítette a külföldi működő tőke beáramlását, melynek következtében rengeteg munkahely jött létre, ezzel segítve a térség lakosságát a munkahelyhez jutásban.

Összességében a bankfúziók által létrejött pénzügyi konglomerátumok méretüknél fogva nagymértékben hozzájárultak a verseny fokozódásához, a hatékonyabb kockázatkezeléshez, a banküzemi infrastruktúra fejlődéséhez, a szolgáltatási színvonal javulásához, a termék és szolgáltatási skála bővüléséhez, a menedzsment minőségének javulásához és nem utolsósorban a Közép-európai országok gazdaságának fellendüléséhez és pozitív megítéléséhez.

A gazdasági növekedés EU átlagot meghaladó ütemének folyamatos fennmaradásához elengedhetetlenül szükségesnek tartjuk a pénzügyi közvetítést végző intézményi rendszer továbbfejlődését.

Irodalomjegyzék

- Berger, Allen N.–Demesetz, Rebecca S.–Strahan, Philip E. (1999): *The Consolidation of the Financial Services Industry: Causes, Consequences and Implications for the Future*. Kézirat FED.
- Dr. Lentner Csaba (2005): *Rendszerváltás és pénzügypolitika*, Akadémiai Kiadó
- Lublóy Ágnes: *Magyarországi bankfúziók és a bankszektor jövője* (Vezetéstudomány: XXXVI. évf 2005. 3. szám)
- Oblath Gábor (2003): *Közép- és Kelet-Európa a rendszerváltás után*
- Tóth Gergely (2004): *Bankbiztosítás szabályozási és felügyeleti rendszerének változása és új kihívásai Magyarországon – NYME-KTK diplomadolgozat*
- Vígh-Miklé Szabolcs (2002): *Változások a pénzügyi közvetítés struktúrájában – MNB Műhelytanulmányok*
- Magyarország a XX. Században – A II. fél évszázad (Magyar Elektronikus Könyvtár)
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, *Éves jelentés – 2004*
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, *Felügyelt szektorok 2003. évi működése*
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, *Éves jelentés – 2002*
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, *Éves jelentés – 2001*
- Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, *Éves jelentés – 2000*
- Tájékoztató a pénzügyi szektor 1999. évi fejlődéséről
- Központi Statisztikai Hivatal – *A háztartások nettó pénzügyi vagyona*
- Magyar Nemzeti Bank tanulmányai